

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

האשה
החשובה ורודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חתם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 527

מסכת בבא מציעא ס"ד-ע'

בס"ד, ו' תמוז תשס"ט

- ♦ חוק עזר עירוני שגרם לסיכון הלכתי
- ♦ עלות התקנת עמודי החשמל, על מי?
- ♦ גלגוליו השונים של "היתר עסקה" עד לצבינונו הנוכחי
- ♦ כיצד יעשו יהודים עסקאות?

השבוע בגליון

- ♦ גביית עמלות מלווים בגמחי"ם
- ♦ הוראת הגר"ח זוננפלד זצ"ל לגמ"ח "שערי חסד"
- ♦ מכירה בתשלומים
- ♦ רכישת כלי רכב ב"ליסינג"

דף ט/ב/ה המלוה את חברו לא ידור בחצירו חנם

גביית עמלות מלווים בגמחי"ם

בסוגייתנו מבואר שמלווה אינו רשאי להתנות את מתן ההלוואה בקבלת טובת הנאה מן הלווה, גם אם הלווה אינו מפסיד מכך מאומה. וכגון: אסור למלווה להתנות את מתן ההלוואה בהיתר של הלווה לדור בדירתו הריקה, גם אם דירת הלווה אינה עומדת להשכרה. התנייה זו אינה אסורה מן התורה, שהרי הלווה אינו מוציא מאומה מכיסו ואף אינו מפסיד מכך, מאחר שהדירה אינה עומדת להשכרה, אך התנייה זו נחשבת ריבית מדרבנן, שאסרו להתנות את מתן ההלוואה תמורת רווח, גם כאשר אין הלווה מפסיד מכך.

שנים רבות ניצבת על שולחנם של גדולי הפוסקים שאלה עדינה ומורכבת, על אודות מנהלי קרנות של גמחי"ם, הדורשים מהלווה לשלם עמלה מיוחדת כהשתתפות במימון הוצאותיו הקבועות של הגמ"ח, כגון: דמי שכירות, חשמל, וכדומה. לשאלה זו קודמת הנחה ברורה ומוסכמת על הכל, כי המלווה רשאי לדרוש מן הלווה את עלות שטר ההלוואה ואת שכר הסופר שכותב את השטר, שהרי תשלום זה מיועד עבור הלווה עצמו, כפי שהוא בעצמו משלם את הוצאות נסיעתו לבית המלווה, ואין בכך לא ריבית ואף לא אבק ריבית.

נידון זה, לגבי גביית עמלות, נראה פשוט, לכאורה, מאחר שהעמלות מיועדות להשתתפות בהוצאות הגמ"ח, ואין מנהלי הגמ"ח נוטלים לעצמם כל רווח, ואין כל עילה לאסור את גבייתן. ברם, לאחר עיון מדוקדק בסוגיה זו, ניתן להבחין בהבדל ברור בין תשלום עבור שכר הסופר לבין עמלה הנגבית כהשתתפות במימון הוצאותיו הקבועות של הגמ"ח. שכן, שכר הסופר לא היה בא לעולם לולא היה הלווה מבקש לקבל הלוואה, ולפיכך, עליו לשלם את ההוצאות הישירות הנגרמות מבקשתו. לעומת זאת דמי השכירות של הגמ"ח אינם הוצאה ישירה בגין הלוואה מסויימת, כי אם הוצאה קבועה שאינה תלויה במספר הלווים בכל חודש. הנידון המונח לפנינו, איפוא, הוא, האם בדרישתו ההוגנת והצודקת של מנהל הגמ"ח, שהלווים ישלמו עמלה כדי לממן את הוצאותיו הקבועות, יש משום אבק ריבית.

לכאורה, נידון זה תלוי במחלוקת הפוסקים שנחלקו במקרה הבא. ראובן ושמעון נפגשו כדי לסכם ביניהם שני נושאים נפרדים: **א.** שמעון ביקש לקבל הלוואה מראובן. **ב.** שמעון ביקש מראובן ללמד את בנו תמורת שכר. ראובן הסכים לשתי הבקשות, וסיכם עם שמעון כי שכרו כמלמד ייגבה מהרווחים אשר יופקו על ידי שמעון מכספי ההלוואה. מדין תורה אין בכך כל איסור, שהרי גם אם ראובן לא היה מסכים להלוות כסף לשמעון, עדיין היה שמעון מפקיד בידיו את בנו ללמדו תורה תמורת שכר זהה לזה שסוכם ביניהם. אלא שנחלקו הפוסקים, אם **כריכת** התשלום וההלוואה כאחד אסורה משום אבק ריבית. לדעת המבי"ט (שו"ת, חלק א, סימן ו, ע"ש שדן במקרה דומה) אין הדבר אסור. אולם לדעת הרמ"א (י"ד, סימן קס"ו, סעיף ג) יש בכך משום אבק ריבית מדרבנן.

דבר העורך

בנקאי שכזה

אמרו עליו על ר' שמואל שטראוס זצ"ל, שיהודי שמח וטוב לב היה, כי שמחה גדולה ונהרה אמיתית לא ראו על פניו מעולם, כפי שראו באותה שבת מיוחדת לפני שנים רבות.

ירא אלקים מרבים היה ר' שמואל שכל חייו התאמץ לקיים את רצון קונו ולהרבות במצוות ובמעשים טובים. "חצר שטרונים" המפורסמת שבירושלים, נתרמה על ידו, כולל המבנים שבתוכה, לבקשתו של גאון המוסר רבי ישראל סלנט זצוק"ל. רבים שמעו על חצר זו, אך לא רבים יודעים, כי היום היא מכונה **"מוסררה"**, לאחר שהערבים שכבשו את האיזור כינוהו כך על שם בעלי המוסר שהתגוררו בו.

כיצד נתרמה "חצר שטרונים", ומניין היה לר' שמואל שטראוס ממון כה רב? על כך שמענו מהמתחנך הוותיק הרה"ג ר' משה טורק שליט"א נכדו של מורינו רבי יעקב רוזנהיים ז"ל שהיה חתנו של ר' שמואל.

ר' שמואל התגורר בעיר קרלסרוה שבגרמניה. לפרנסתו עסק ר' שמואל בניהול בנק קטן שהקים עבורו חמיו העשיר לאחר נישואיו. במושגי הזמנים ההם, כדי לנהל בנק קטן היה צורך בשלושה דברים: רשיון ממשלתי; קבלות רשמיות, וחליפה בעלת שני כיסים לכל הפחות, כדי לשכן בהם את כספי הפקדונות.

ואכן, ר' שמואל ניהל את חליפתו ביד רמה. אנשים רבים סמכו עליו והפקידו בידיו את כל חסכונותיהם, והוא פרנס את משפחתו בריח.

בוקר אחד, יום שישי היה זה, לבש ר' שמואל את בגדי השבת לרגל שמחת ברית מילה שערך אחד מקרוביו, ולאחר ברית המילה התפנה ר' שמואל לעסקו למשך מספר שעות.

עם לילה, לביל שבת קודש, ר' שמואל סיים את תפילת ליל שבת והחל לצעוד אל ביתו, כאשר לפתע הבחין כי כיס מעילו תפוח. לתדהמתו הרבה התברר לו, כי כל

עילוי נשמה

מרת **שפרינצה לאה פרוכטר** ע"ה
ב"ר אשר אנשיל ז"ל
נלב"ע ד' בתמוז תשמ"ה
תנצב"ה
הונצחה ע"י ידידינו הר"ד מנחם מנדל פרוכטר ומשפ' שיחיו - בלגיה
והר"ר אליעזר פרוכטר ומשפ' שיחיו - הרצליה

עילוי נשמה

הפעוטה **שירה פרץ** ע"ה
בת יבלחט"א הרה"ג **אריאל פרץ** שליט"א
מגידי השיעור בביה"כ "רשב"י - מגדל העמק
ובבסיס חיל האויר - רמת דוד
נלב"ע כ' סיון תשס"ט
תנצב"ה
הונצחה ע"י ידידי וחברי השיעורים

עילוי נשמה

הר"ר **אהרון יעקב קורנווסר** ז"ל
בן ר' אליעזר ז"ל
נפטר ז' בתמוז תשס"ב
תנצב"ה
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו -
לוס אנג'לס

נר' ה'
נשמת אדם

לעילוי נשמת
הר"ר **אליעזר מילר** ז"ל ב"ר פנחס ז"ל
נלב"ע ט' בתמוז תשמ"ה **תנצב"ה**
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

מעטה, ההכרעה אם לאסור או להתיר את גביית העמלות על ידי מנהלי הגמחיים תלויה, לכאורה, במחלוקת זו. שכן, לדעת המבי"ט המתיר לכרוך תשלום צודק עם ההלוואה, אין כל איסור להתנות את מתן ההלוואה בתשלום עמלה להוצאות הגמ"ח. אולם, לדעת הרמ"א, האוסר כריכת תשלום כל שהוא עם ההלוואה, אסור הדבר [עיין "נקודות הכסף" ק"ס ס"ק כ"ד, מדוע אין הדין כן במכירת חפץ, שלכל הדעות מותר להתנות את ההלוואה במכירת החפץ].

אולם בעל "מנחת יצחק" פסק, כי אין כל איסור בדבר, משום שדברי הרמ"א קיימים ועומדים כאשר נגרמת הנאה כל שהיא למלווה, כגון כאשר המלווה מלמד את בנו של הלווה, שבפועל הוא מקבל משכורת לפרנס את ביתו, אזי יש לדון אם כריכת תשלום צודק והוגן עם ההלוואה, נחשבת כאבק ריבית. לעומת זאת מנהלי הגמ"ח אינם נהנים מאומה מן העמלות שמשלמים הלווים, וממילא אין להחשיב זאת כריבית כלל. בנוסף לכך הוא מציין את ההלכה הקובעת, שלצורך מצווה אין איסור ריבית מדרבנן ("שולחן ערוך", יו"ד, סימן ק"ס, סעיף י"ח), ואם כן הרי לנו סברה נוספת להתיר מקרה זה.

הוראת הגר"ח זוננפלד זצ"ל לגמ"ח "שערי חסד": מעניין לציין, כי בעלי גמ"ח "שערי חסד" שברושלים שאלו בזמנו את הגר"ח זוננפלד זצ"ל, אם הוא מתיר להם לגבות עמלות מן הלווים לצורך תשלום הוצאות הגמ"ח, ומאחר שהוא התנגד לכך, אין הם גובים עמלות עד עצם היום הזה. **מן הראוי להדגיש**, כי גם הגובים עמלות, אין להם לגבות עמלות לפי סכום ההלוואה, שכן, הדבר דומה לריבית. כמו כן, אין להצמיד את תשלום העמלות לתשלום החזרי ההלוואה, אלא יש לשלמן בנפרד, כדי להרחיק עד כמה שניתן את האפשרות שתשלום העמלות יראה כריבית על ההלוואה ("ברית יהודה", פ"ט ס"ק י"ג).

דף סה/א ואין מרבין על המכר

מכירה בתשלומים

משנתנו עוסקת במכירה בתשלומים, וקובעת, כי מוכר אינו רשאי לדרוש מחיר גבוה יותר תמורת חפץ מפני שהקונה מעוניין לפרוס את תשלום הקנייה לתשלומים אחדים. מן התורה אסורה לקיחת ריבית בעסקת הלוואה בלבד ולא בעסקת מכירה, אך חז"ל גזרו איסור ריבית גם בעסקאות מכר, מפני שהמחיר הגבוה המוכר בשל מכירת החפץ בתשלומים כולל בתוכו תשלום עבור הזמן שסכפו של המוכר, שהחפץ כבר נלקח ממנו, נמצא אצל הקונה.

אולם, אם למוצר מסויים אין ערך קבוע בשוק, כגון: מוצר שמחירו נע בין 600 ש"ח ל - 620 ש"ח, רשאי המוכר למכור את החפץ ב - 600 ש"ח במזומן וב - 620 ש"ח בתשלומים. זאת, משום שכאשר במקומות מסויים גובים 620 ש"ח תמורת החפץ, אין מכירתו בתשלומים בסכום זה ניכרת כריבית.

אמנם, על המוכר להקפיד שלא לומר לקונה במפורש "אם תשלם במזומן הסכום הוא כך וכך, ואם תשלם בתשלומים תאלץ לשלם יותר", אלא, עליו לנהוג בחכמה ולא להדגיש זאת ("שולחן ערוך", יו"ד, סימן קע"ג, סעיף א' ו'ס'). אחת הדרכים העומדות בפני המוכר להימנע מאיסור ריבית במכירה בתשלומים היא, לנקוב במחירו של החפץ בתשלומים בלבד, ומעתה, כמובן, רשאי המוכר למכור במזומן במחיר זול יותר.

משום כך גם אין לבצע רכישה בתשלומים במחיר גבוה, כאשר על החפץ או על כרזה בחנות נקוב מחירו הנמוך של החפץ בתשלום במזומן, כל זאת כדי שלא יבלטו התשלומים כריבית (עיין "תורת ריבית", פ"ח, ס"ק ו', להרה"ג הרשלר וחתנו הרה"ג הישירק).

רכישת כלי רכב ב"ליסינג": אחת הרכישות בתשלומים הנפוצות בימינו היא רכישת כלי רכב ב"ליסינג". בעסקה מסוג זה הקונה מקבל לידיו את המכונית החדשה מיד לאחר החתימה על הסכם ה"ליסינג", ובמשך תקופה ארוכה [כפי שנקבע בהסכם] החברה גובה ממנו תשלומים חודשיים, המסתכמים בסכום העולה באופן ניכר על מחירו המקורי של כלי הרכב.

לכאורה שיטת מכירה זו אסורה, שהרי כל תשלום חודשי כולל סכום מסויים של ריבית. אולם, עיון בפרטי חוזה ה"ליסינג" מלמד, כי המכונית אינה עוברת לבעלות הקונה אלא לאחר סיום כל התשלומים. לפיכך, חלק מן התשלום החודשי המועבר לחברה הינו עבור שכירת כלי הרכב, וחלקו האחר נועד לתשלום על חשבון מחירה המקורי של המכונית ולכן אין התשלום החודשי נחשב כריבית. אמנם, יש להדגיש, כי בחוזה ה"ליסינג" עלולים להימצא סעיפים שונים הנוגעים לאיסורי ריבית, הדורשים שאלת רב [כגון בסוג האחריות על הרכב] (עיין שו"ת "מנחת יצחק", חלק ד', סימן כ').

לאנשים המבקשים בכל זאת לקנות בתשלומים, הציעו הפוסקים לעשות זאת על ידי "היתר עסקא" (מהר"ם ש"ק, יו"ד ס"א) שנוסחו שונה כמובן מהנוסח המקובל לגבי הלוואת בבנקים. מהו היתר עסקא, מי תיקן אותו וכיצד הוא פועל? על כך נרחיב במאמר נוסף בגליון זה.

דף סח/א אין מושיבין חנוני למחצית שכר

גלגוליו השונים של "היתר עסקא" עד לצביונו הנוכחי

"היתר עסקא".

שמו של היתר זה, התלוי בפתחו של כל סניף בנק בארצנו הקדושה, מוכר לכל, לעקריות בית לבעלי עסקים. בשנת תשמ"ב, אף הוכיח אחד הבנקים בישראל את הגינותו, בכך שהתייחס ברצינות ל"היתר עסקא" וביטל מחצית מחובו הענק של אחד מלקוחותיו. היה זה כאשר יהודי בעל חשבון עו"ש בבנק צפון אמריקה, הורה לפקיד הבנק למשוך משיכת יתר מחשבונו ולהשקיע את הסכום במניות. כעבור זמן מה ירד ערכן של המניות בתלילות [נפילת הבורסה המפורסמת], והאיש נותר חסר כל. כאשר נדרש הלווה על ידי הבנק להשיב את הסכום שנטל, הוא השיב, כי מאחר

כספי הפקדונות שהופקדו בידי, הצורים בחבל ובשקיק בד, נמצאים בכיס מעילו.

בו ברגע עצר ר' שמואל מהילוכו. עיניו רשפו, ליבו הלם ורקותיו פעמו בחוזקה. כל חייו עמדו על כף המאזניים. השלכת שקיק הבד, כמוה שהשלכת כל עתידו לנהר גועש. הוא כבר צפה בדמינו את המוני הלקוחות - איכרים, סוחרים זעירים, אנשים שחסכו מפת לחמם כדי לרכוש תפילין לבנם יקירם, כולם עומדים בפתח ביתו וזועקים חמס. זעקות "גזלן", "גנב" ו"פושע" החלו להשמע במהרה, ותוך דקות מספר רוקן ההמון הזועם את תכולת ביתו, השליך אותו ואת משפחתו מדירתם ועשה בה שמו.

אחוז בשרעפיו עמד ר' שמואל בטיבורה של העיר, בפינת קרן רחוב הומה. הוא החליט. ידיו לא רעדו, בטנו לא צבתה, לבו פעם בקצב סדיר ורגוע, וארשת פניו שלווה היתה, כאילו לגום הוא כעת כוס חמין בהפסקת הצהרים. ר' שמואל ניער מעליו את מעילו, וצפה באדישות בצרור הכסף שנשטמ מכיסו.

ר' שמואל המשיך בהילוכו לעבר ביתו, ולא פנה להביט אף לא פעם אחת לעבר האוצר שברגע זה הופקר לגורלו. לבטח, לא יחלפו דקות אחדות וחיו של גוי קרסלאוי ישתנו מן הקצה אל הקצה.

נרות השבת ריצדו כתמיד, כאשר ר' שמואל נכנס אל ביתו כששמחה עצומה אופפת את כולו. חיוך רחב נמתח על פניו, ולאחר שאיחל לבני משפחתו "אגונט שבת" לבני, פצח ר' שמואל בשירת "שלום עליכם" שהדהדה על פני כל הרחוב.

אותה שבת לא ויתר ר' שמואל על זמר או מנגינה יפה כל שהיא שעלו בזכרונו. גולש היה ר' שמואל מ"חסדי ה' כי לא תמנו" ומזמר "אמת אתה הוא ראשון", משם המשיך לשורר "בגלל אבות תושיע בניי", חזר ל"חסדי ה'", סיים ב"קה ריבון עלם" וקינה במרש עליו. בני ביתו לא ידעו מאומה על שאירע ברחוב, אך מי הוא זה שרואה את ר' שמואל עליו ושמו ואינו מצטרף? וכך חלפה לה השבת על משפחת טראוס בטוב ובנעימים.

שלש כוכבים קרלסואויים נצצו במרומים כאשר ר' שמואל אחז בהתרגשות את גביע הכסף, ובעוד טיפות יין זולגות במורד כף ידו הבדיל ר' שמואל בקול רם "המבדיל... בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה...", כשבבלבו מול מודה לאלוקי ישראל על שנסך בו את תעצומות הנפש לבצע את רצונו לשמור על קדושת שבת המלכה, בלא כל חשבון.

הנוכחים סיימו לנגב את אצבעותיהם טבולות היין בכיס מכנסיהם, לסגולה לעשירות, ור' שמואל סימן להם לשבת על מקומותיהם, והחל לספר להם את אשר אירע עמו בליל שבת.

רשעות פחד ושמהן, צער והתרגשות, שימשו בעירוביאל ליד שולחן השבת הגדול, שספג באותן דקות דמעות ורתחות דמעות גיל שניגרו מעיני בני המשפחה. ר' שמואל חיזק את לבם בדברי מוסר ובמאמרי חז"ל, כי הכל מאתו יתברך, ואל להם לדאוג, כי הוא הזן והמפרנס לכל, ואנו עשינו את רצונו.

ר' שמואל סיים את דבריו והנוכחים שתקו. איש איש התכנס בהרהרויו פנימה, וכל אחד ניסה לגרש ממשחבותיו את השאלה המרה כיצד יראו "החיים שאחרי". האחד שיקע את ראשו בין ברכיו, האחר השעין את סנטרו על השולחן ובהה באורלוגן התלוי על הקיר מולו, מולו ישב בן משפחה זקוק על כסאו, כאילו קפא מרגע ששמע את ההודעה הקשה.

הכל זינקו באחת ממקומם כאשר כסאו של ר' שמואל חרק בעצמה על ריצפת החדר. בני הבית ועמד לצאת מפתח הבית תוך שהוא אומר, "עלינו מוטל להשתדל. אני הולך לבדוק מה קרה עם הכסף!"

בני הבית נותרו במקומם, עצובים על שאירע, ודואגים לאביהם שעתיד להתאכזב מרה, כאשר יגלה כי צרור השטרות איננו, ואילו ר' שמואל יצא שאננות את מפתן ביתו, כשרוח השמחה ששרתה עליו במהלך השבת מלווה אותו לדרכו. היה זה בשעת לילה מאוחרת. דמותו התמירה של ר' שמואל נראתה היטב על רקע האורות הצהובים

שהבנק חתום על "היתר עסקה", הרי הוא פטור מפרעון מחצית החוב, וכך אכן היה. מדוע ולמה? על כך במאמר שלפנינו.

"היתר עסקה" הוא חוזה עסקי בין המשקיע לבין איש העסקים שאצלו הוא משקיע את כספו, שגובש על ידי חכמי הדורות, כך שהשקעות עסקיות הנעשות לפיו, אינן מכשילות את מבצעייהן באיסור ריבית. לדעת חלק מן הפוסקים ("צמח צדק", י"ד, סימן פ"ה, ועיין "הכמת אדם", כלל קמ"ג, סעיף ג', ועיין עוד שו"ת "חלקת יעקב", חלק ג', סימן קפ"ט), אדם שחותם על "היתר עסקה" ללא ידיעה והבנה ברורה בסעיפיו ובפרטיו, לא ניצל מאיסור ריבית. לפיכך מוקנית חשיבות ראשונה במעלה לפירוט יסודי ולליבון הבעיות שהובילו ליצירת "היתר עסקה", וכיצד הוא פתר אותן. תחילה נפרט את עיקרי הסעיפים שבחוזה "היתר עסקה", ולאחר מכן נעבור סעיף אחר סעיף, ונוכח כיצד הוא נוצר ומדוע.

סעיף א': חצי מסכום ההשקעה ניתן לאיש העסקים **כהלוואה** והחצי השני ניתן בידי **כפיקדון**.
סעיף ב': המשקיע יטול את רווחי הפיקדון, ואיש העסקים יטול את רווחי ההלוואה שנטל.
סעיף ג': איש העסקים יקבל סכום כסף מסויים, קבוע מראש, עבור טיפולו בסכום הנמצא בידי בתורת פיקדון.

סעיף ד': איש העסקים אינו נאמן לטעון שכסף ההשקעה אבד באונס, אלא אם יביא שני עדים כשרים שיעידו כדבריו.

סעיף ה': איש העסקים אינו נאמן לדווח שההשקעה לא נשאה רווחים שלא באשמתו, אלא אם ישבע שבועה חמורה.

סעיף ו': לאיש העסקים מוקנית הזכות להימנע מכל דיווח על הרווחים, בתמורה לתשלום סכום כסף מסויים, קבוע מראש, למשקיע. עתה נסביר את הסעיפים בהרחבה.

מן התורה רשאי אדם **להפקיד** כסף בידי איש עסקים שיסחור **בכספו של המפקיד**, ושניהם יחלקו ברווחים שיניב הכסף. שהרי איסור ריבית קיים בשני תנאים בלבד [המפורטים בהרחבה בגליון הקודם]: **א.** המלווה גובה ריבית תמורת **הלוואה**. **ב.** "ריבית קצוצה", כלומר: רווחיו של המלווה מובטחים. בעסקה זו שני התנאים אינם מתקיימים, שכן, הכסף **לא** ניתן בהלוואה, וכמו כן, אף אם היתה זו הלוואה, רווחי המשקיע **כלל אינם** מובטחים, מאחר שהם תלויים בהצלחתו של איש העסקים. עסקה זו, לא זו בלבד שאינה אסורה מן התורה, אלא גם מדרבנן אין בה כל איסור. ברם, סוחר נבון לא ישקיע את כספו בצורה זו, משום שלא זו בלבד שרווחיו אינם מובטחים לו, כאמור, אלא **הקרן עצמה** גם היא נמצאת בסיכון גבוה, שכן, אם ההשקעה תרד לטמיון שלא באשמת איש העסקים [אונס], המפקיד יפסיד גם את הקרן. לפיכך, סוחרים ממולחים הגו רעיון מעניין. הם דרשו מאיש העסקים שיתחייב להשיב להם את כספי הקרן **בכל מצב**, גם במקרה של אונס, וכך הם ביטחו את עצמם מפני סיכון הקרן. מעתה, הכסף שניתן בידי איש העסקים, הוא למעשה **הלוואה**. שהרי, כפי שלוהו אינו יכול להתחמק מפרעון החוב בטענה שהכסף נאנס, כך גם איש העסקים אינו יכול להתחמק מהחזרת הכסף לבעליו. **מן התורה**, עדיין אין כל איסור בעיסקה מסוג זה, משום ש"ריבית קצוצה" אין כאן, שהרי רווחיו של בעל הממון אינם מובטחים. אולם, חז"ל גם גזרו על נטילת ריבית שאינה קצוצה, ולפיכך, אסור לסכם על עסקה מעין זו.

כיצד בכל זאת יעשו יהודים עסקאות? חז"ל (עיין גמרא לקמן קד/ב הביאה רש"י במשנתנו) גיבשו עסקה כלכלית, הלא היא "היתר עסקה", שיש בה כדי לרצות את שני הצדדים, מבלי לעבור, חלילה, על איסור ריבית או על אבק ריבית.

סעיף א': הנוסחה שמוצעת על ידי סוגייתנו, היא "עסקת חצי חצי". נניח שראובן מבקש להשקיע 100 ש"ח בעסקו של שמעון. אמרו חז"ל לראובן, סכם עם שמעון שמחצית מן הסכום ניתנת לו בתורת **הלוואה** ו-50 השקלים הנוספים מועברים לידי **כפיקדון**. על ידי כך, מחצית מסכום ההשקעה בלבד

שבקעו מחלונות הבתים. דמות של איש אמיץ, אדם ישר והגון, המאמין והבוטח באלוקיו בלא סייגים. ר' שמואל הלך והתקרב אל המקום בו הוא שטט את מעילו, והנה, בדיוק באותה פינה, בקרן הרחוב ההומה, היה מונח ה...צרו. במשך שבת שלמה איש לא נגע בכספו של ר' שמואל! ר' שמואל נשא את פניו למרומים, הודה לבורא העולם על שהעניק לו את הכוחות הדרושים לעמוד בניסיון כה גדול, ועל שהציב שמירה על כספו שהיה מונח במשך כל השבת ברחובה של עיר, ובעודו קורא בהתרגשות מזמורי הודיה מספר התהילים, התכופף ר' שמואל במלא הדרו, השיב את הצרור אל הבנק - לכיס מעילו, וחזר בעליצות לביתו. אין משפחת שטראוס, כאשר אבי המשפחה נכנס אל הבית, כשכיס מעילו תפוח ועל פניו החיוך הנצח. **הרב** משה טורק שליט"א ששמע את המעשה מחמותו, שהיתה בתו הבכורה של ר' יעקב רוזנהיים, מסיים את דבר המעשה, כשהוא מפטיר ואומר: "ומה קרה אחר כך?", למחרת עבר באזור שר האוצר של המחוז ששמע כי יהודי ישר ונאמן מנהל בנק באזור זה, ובו במקום הוא החליט שכל כספי אוצר המדינה יופקדו בבנק של ר' שמואל שטראוס! הפעם כבר היה ר' שמואל זקוק למספר מעילים בעלי כיסים עמוקים ורחבים. עד מהרה נפוצה השמועה כי מושל המחוז הביע את נאמנותו ב"בנק שטראוס", ותוך שנים מספר היה ר' שמואל

לעילוי נשמת
אבינו הר"ר **יעקב פסמנטירר** ז"ל
ב"ר יוסף הלוי ז"ל
נלב"ע ז' בתמוז תשכ"ט
תנצב"ה
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו - ת"א

לעילוי נשמת
מרת **ציפורה פייגא רפאלי** ע"ה
ב"ר סיני ז"ל
נלב"ע ו' בתמוז תש"ן
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת האשה החשובה
מרת **מלכה קוזול** ע"ה
ב"ר משה ז"ל נלב"ע ח' בתמוז תשמ"ג
ולעילוי נשמת ר' **משה** ז"ל
ב"ר מרדכי ז"ל נלב"ע ט' בתמוז
תנצב"ה
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

ציון רבי שמעון בר יוחאי זיע"א

בית מאורות
הדף היומי

הננו להודיע לציבור העולים לשבות באתרא קדישא - מירון, כי בשבתות קודש הבעל"ט ימסרו

שיעורי הדף היומי

מפי מגידי השיעורים הרבנים הגאונים:

פר' קרח: הרב ראובן ולס. פר' חקת: הרב מרדכי בלס. פר' בלק: הרב שאול לוטטיג. פר' פנחס: הרב אהרון בייפוס. פר' מטות מסעי: הרב אשר ליבי.

שב"ק אחה"צ
בציון הרשב"י-בשטיבל (מרפסת כהנים) **בשעה 18:00**

שב"ק אחה"צ
בציון הרשב"י-בשטיבל (מרפסת כהנים) **בשעה 17:00**

ליל שבת
בבית מאורות (מול שזיפרון) **בשעה 23:15**

מצוי בסיכון, כי אף אם כל ההשקעה תרד לטמיון באונס, יהיה אמנם, איש העסקים פטור מלהשיב את מחצית הסכום שניתנה לו כפיקדון, אך מוטל עליו להחזיר את מחצית הסכום שניתנה לו כהלוואה.

סעיף ב': ומה עם הרווחים? ובכן, החוזה קובע, כי המשקיע יטול את הרווחים שנוצרו מחמישים השקלים **המופקדים** אצל איש העסקים, ואיש העסקים יטול את רווחיו מן המחצית השניה המצוייה אצלו **כהלוואה**. לכאורה, באופן זה אין כל איסור ריבית, משום שהמשקיע אינו גובה כל רווח עבור כסף הלוואה, כי אם עבור מחצית הקרן שנותרה שלו ומופקדת אצל איש העסקים.

סעיף ג': אולם, כאשר נתבונן נבחין כי הצדדים לעסקה זו טרם נמלטו מאיסור ריבית, שכן, איש העסקים מטפל בכסף הפיקדון ללא כל תמורה. מדוע הוא עושה זאת? **משום שהמשקיע הלווה לו כסף! הרי לך ריבית במיטבה.** לפיכך, קובע החוזה, כי על המשקיע לשלם לאיש העסקים תשלום מיוחד בגין טיפולו בכסף הפיקדון, ושוב אין התעסקותו בכספי הפיקדון נחשבת כתמורה להלוואה. הסכם עסקי זה שימש בהצלחה דורות רבים של סוחרים, בתקופת המשנה והגמרא. אלא, שבעקבות התפתחויות שונות בעולם המסחר נוצר הצורך לגבש "היתר עסקה", שיאפשר לבטח את **מלא הקרן** של המשקיע, ולא את **מחציתה** בלבד [מחצית ההלוואה], וכמו כן, להבטיח למשקיע אחוזים מסויימים **מראש, ללא תלות** בהצלחת עסקיו של איש העסקים. כיצד ניתן לעשות זאת בלי לעבור על איסור ריבית?

סעיף ד': חכמי הדורות ישבו על המדוכה והחליטו להוסיף סעיף מיוחד לחוזה, הקובע, כי איש העסקים **אינו נאמן** לטעון שהקרן נאנסה [אף אם ישבע שבועת השומרים], אלא עליו להביא שני עדים כשרים על כך. אם עָד להוספתו של סעיף זה, רשאי היה איש העסקים לטעון [בשבועה] שהכסף נאנס ולהפטר מתשלום מחצית **הפיקדון**, מעתה, עליו לגייס לכך עדים. בכך פחת סיכון הקרן במידה ניכרת, שהרי במקרים מועטים בלבד ניתן לגייס עדים כשרים שראו את האונס. כך נפתרה בעיית הקרן.

סעיפים ה-ו': סעיפים אלו באו להבטיח למשקיע אחוזים קבועים מראש. הא כיצד? הרי זו "ריבית קצוצה"! ובכן, בחוזה גם נקבע, כי איש העסקים אינו נאמן לטעון שנהג בתבונה, והשקיע את הקרן במקומות הנכונים ולמרות הכל היא לא נשאה כל רווחים, או שנשאה רווחים מועטים בלבד, אלא אם ישבע שבועה חמורה.

אם ברצונו להמנע משבועה חמורה זו, עליו **לשלם למשקיע סכום מסויים**, קבוע מראש. כמובן, אף יהודי הגון לא יסכן את נפשו בשבועה חמורה זו, משום, שלעיתים נדירות בלבד מסוגל איש עסקים להישבע כי אין לו כל חלק בכך שההשקעה לא הצליחה, ומסתבר שהוא ישלם את הסכום שנקבע ביניהם כדי להימלט משבועה זו. כך מובטחים למשקיע אחוזים מכספי ההשקעה, אך הם אינם נגבים תמורת הלוואה, אלא משולמים על ידי איש העסקים בתמורה להימנעותו מדיווח.

כעת, נבין היטב את טענתו של הלווה מבנק צפון אמריקה. הלווה טען, כי מאחר שהבנק חתום על "היתר עסקה", הוא פטור מלהשיבו. אמנם, המשׁיך הלוקח לטעון, החוזה מחייב אותי להביא עדים שהשקעתי את הכסף במקום פלוני והכסף נאנס, אך במקרה זה אני פטור מכך, שהרי **בספרי הבנק עצמו**, רשום שההלוואה שנטלתי הושקעה במניות שנפלו, והרי זו **הודאת בעל דין** שכך אירע, וכאשר המשקיע בעצמו מודע למקרה האונס אינו זקוק לעדים [ראוי לציין, כי במאמר זה פורטו סעיפיו העיקריים של "היתר עסקה", אך פרטים וסעיפים נוספים, משתנים בהתאם לאופייה של כל עסקה].

לעשיר מופלג ומפורסם. מכספים אלו, תרם ר' שמואל את "חצר שטרונים" המפורסמת בה התגוררו צדיקים מופלגים ואנשי ארץ, בהם, הגאון ר' איצלה בלזר והגאון ר' נפתלי אמסטרדם זצוק"ל.

"אני חושב", מסיים הרה"ג ר' משה טורק שליט"א, "שעל מעשה זה, אין צורך להוסיף מילים ומוסר השכל, המעשה הזה מדבר בעד עצמו". אכן.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.

כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

נסא דברכתא

ברכת מזל טוב חמה ולבבית

לרגל השמחה השרויה במעונו של מגיד השיעור, מחשובי מרביצי התורה הרה"ג ר' **משה קובלסקי** שליט"א ומשפ' ביחכ"ס סוכטשוב - בני ברק, בורסת היהלומים - רמת גן לרגל הכנס בנו הבה"ח **שמואל צבי נ"י** בעול תורה ומצות יזכו לדרות רוב נחת ממנו מוכל יוצ"ח

בברכת התורה ולומדיה הנהלת "מאורות" ומשתתפי השיעורים

נסא דברכתא

ברכת מזל טוב חמה ולבבית

לרכזי השיעורים המסורים ללא לאות הרב **שאו וייס** שליט"א ומשפ' שיחיו רכז שיעורים - אזור מרכז לרגל הולדת הנכד

הרב **יצחק שטיינבוץ** שליט"א ומשפ' שיחיו רכז שיעורים - אזור ירושלים לרגל הולדת הבת

יזכו לגדלם לתורה לחופה ולמעש"ט בברכת התורה ולומדיה **מגידי ומשתתפי השיעורים**

הודעה חשובה למגידי שיעור הדף היומי

יצא לאור הספר **"מאור חיים"** על פרק "איזהו נשך" הכולל הערות וביאורים לפי סדר הדף היומי כפי שנלמד בכלל מאור חיים בבני-ברק

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות וכן בבית המחבר רח' חזון איש 68א בני-ברק (דירה 2)

כי נר מצוה ותורה אור

הקדם והנצח

את נשמת יקירך ז"ל

שיום הזיכרון שלהם חל בחודשים:
אלול - תשרי - חשוון - כסלו
טבת - שבט

כתב בעל החפץ חיים:

"...וכזה יראה הוא בעצמו לעשות לעילוי נשמת אביו ואמו שעמלו בכל כחותיהם עליו... יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח. וכן ראיתי רבים נוהגים"

בגמרא המיוחדת "מהדורת נר תמיד"

בהוצאת מאורות הדף היומי מסכת בבא בתרא

עשרות אלפי גמרות מודפסות ונלמדות לעילוי הנשמה המונצחת בעמוד הגמרא

לפרטים והרשמה: (שי) טל. 03-5775307 פקס. 03-7601020